

Sizi rahatsız etmeye geldim!
Ali Şeriatî

Fecr Yayınları 105
ALİ ŞERİATİ
Bütün Eserleri 03

Ebuzer

Eserin Orijinal Adı
Ebû Zer

Tercüme
Abdullah Yeğın

Editörler
Prof. Dr. Hicabi Kırlangıç
Prof. Dr. Derya Örs

Tashih ve Redakte
Doç. Dr. Enver Arpa
Doç. Dr. Murat Demirkol
Cahit Ezerbolatođlu

© FCR Yayın Reklam Bilgisayar Sanayi ve Ticaret Ltd.Şti.
Sertifika No: 13178

ISBN 978-605-9652-68-1

11. Baskı: Mart 2018

Kapak ve İç Konsept: TN İletişim

Sayfa Düzeni: FCR

Baskı: Aydan Basın Yayın Ltd. Şti.
Örnek Sanayi Sitesi Alinteri Bulv. 364. Sk. No: 4
Tel: 0312. 354 46 27 Ostim/Ank.

**FCR Yayın Reklam Bilgisayar
San. ve Tic. Ltd. Şti.**

Hacı Bayram Bah. Boyacılar Sok. No: 14/1

Ulus - Altındağ / Ankara

Tel : 0312. 310 08 60

Faks : 0312. 311 47 89

web : www.fcr.com.tr

e-posta : fcr@fcr.com.tr

ALİ ŞERİATİ

Ebuzer

FEQR

Ankara 2018

İÇİNDEKİLER

- 06 Ali Şeriatî
- 07 Yayıncının Notu
- 11 Üçüncü Baskıya Önsöz
- 13 İkinci Baskıya Önsöz
- 17 Birinci Baskıya Önsöz

BİRİNCİ BÖLÜM

- 29 Bir Nur Şimşegi
- 39 Ebuzer'in Öfkesi
- 43 Gün Doğdu
- 57 Akrabanın Yaptığını Akrep Yapmaz
- 61 Yesrib Müslüman Oluyor
- 65 Allah'ın Mağfireti Gıfâr'ın Üstüne Olsun
- 67 Yesrib'e Doğru
- 69 Ehl-i Suffa
- 73 Tavsiye
- 79 Mekke'ye Doğru
- 85 Melekler Âleminde
- 89 Ebuzer Olmalı
- 95 Müjde

- 99 Ayrılık
- 107 Ebubekir
- 111 Fitne Kilidi
- 115 Muhaddis Ebuzer
- 117 Devrimci
- 121 Sosyalist
- 131 Sürgün
- 147 Rebeze'de

İKİNCİ BÖLÜM

- 163 Bir Kez Daha Ebuzer
- 189 Bir Kez Daha Ebuzer
- 191 Bir Kez Daha Ebuzer - Sahne
- 193 Bir Kez Daha Ebuzer (Konferans)

EKLER

- 203 İslâm'ın Muhafazakârlaştırılması ve Sağa Kayması
- 205 3. Halife Osman bin Affan Dönemi Servet Dağılımı
- 209 3. Halife Osman Dönemindeki Sınıf Uçurumu
- 215 Hz. Osman Dönemi'ni Değerlendiren Bazı Tarih Kaynakları ve Araştırmaları Listesi

ALİ ŐERİATI

23 Kasım 1933'te Horasan eyaletine bağlı Sebzivar'ın Mezinan köyünde dünyaya geldi. 1950'de Meşhed'deki Öğretmen Koleji'ne girdi. 1952'de Meşhed yakınlarındaki Ahmedâbâd köyünde öğretmenliğe başladı. 1955 yılında Mekteb-i Vâsıta'yı yazdı. Ebuzer-i Gıfari'yi tercüme etti. 1956'da Meşhed Üniversitesi'ne girdi. Ulusal Direniş Hareketi'ne üye olduğundan, babası ve diğer üyelerle birlikte tutuklandı, altı ay tutuklu kaldı. 1959'da Alexis Carrel'den Dua'yı tercüme etti. Üniversiteden başarıyla mezun oldu. 1960'ta Fransa'ya gönderildi, orada sosyoloji ve dinler tarihi üzerine çalıştı. Cezayir Kurtuluş Hareketi'ne aktif olarak katıldı. Bu faaliyetlerinden dolayı Paris'te tutuklandı; bu arada birçok makale, konuşma ve çevirisi değişik dergilerde yayımlandı. Sosyoloji ve dinler tarihi alanında doktorasını tamamlayarak 1962'de İran'a dönerken sınırda tutuklandı; aylarca hapiste kaldı. Hapisten çıktıktan sonra öğretmenlik yapmaya başladı ve Meşhed Üniversitesi ve diğer merkezlerde konferanslar verdi. Hüseyiniye-i İrşad 1973 Eylül'ünde kapatıldı. Savak, Şeriatî'yi aramaya başladı. Kendisini bulamayınca babasını tutukladı. Babası bir yıl kadar hapsedildi. Şeriatî teslim oldu ve on sekiz ay hücrede kaldı. 1975-77 arası Savak'ın takibinden sürekli kaçıp başkalarının evlerinde kalarak çalışmalarına devam etti. Sabahlara kadar süren konuşmalar yaptı. 16 Mayıs 1977'de Avrupa'ya hicret etti. Otuz gün sonra İngiliz İstihbaratı'nın yardımıyla Savak tarafından şehit edildi.

YAYINCININ NOTU

Yaynevimiz, Şeriatî düşüncesini külliyyat olarak okurlarına sunmakla önemli bir hizmet vermektedir. Merhum Şeriatî, dünyanın bugün yaşayan iki önemli medeniyeti olan, İslam ve Batı medeniyetini yakından tanıma fırsatı bulmuş ender şahsiyetlerden biridir. Dahası, bir sosyolog gözüyle incelediği konuları, dahiyane bir düşünce işçiliği ile işlemiş ve Fars edebiyatının kendisine kazandırdığı akıcı üslupla ortaya koymuştur. Bilimsel liyakati, özgün bakış açısı, dindarlığı ve inandığı doğrular uğruna can verecek kadar yürekli kişiliği ile sadece İran gençliğini arkasından sürüklemekle kalmamış, dünya Müslümanlarının öze dönüş çabasına katkıda bulunarak bir döneme damgasını vurmuştur. Onun bu özgün ve özgürlükçü tutumu, sadece İslam düşmanlarının tepkisini çekmekle ve onlar tarafından şehit edilmekle kalmamış, dost ve kardeş bildiği Müslümanlardan da çok büyük tepkiler almıştır. Çünkü onun düşünceleri, Batılı saldırı karşısında çok derin ve güçlü bir mukavemet oluştururken İslam geleneğini kirleten ve çöküntüye sebep olan bidat ve hurafelere de ağır darbe indiriyordu. Tabii bu da bilinçsiz kesimler nezdinde İslam'ın kendisine yapılan bir saldırı olarak algılanıyordu.

Kendi tabiriyle içinde doğup büyüdüğü geleneksel Safevî Şiîliğine yönelttiği eleştiriler yüzünden İran'da dışlanırken, Şiî bakış açısı nedeniyle de Sünnî dünyadan önemli tepkiler almıştır. Ancak Şeriatî, her ne kadar Ali Şiası ve Safevî Şiası ayrımı yapsa ve Safevî Şiîliğini eleştirse de eleştirdiği düşünceden bütünüyle kurtulamamış ve söz konusu etkilerle Sünnî dünyanın kabul

edemeyeceği kimi düşünceler serdedebilmiştir. Sahabiler hakkında kullandığı ifadeler hoşgörü sınırını zorlayan kusurlar olarak değerlendirilebilir. Ayrıca yaşadığı çağ ve çevrenin etkisiyle Fransız sosyalistlerinden etkilendiği ve kimi yorumlarında bu etkinin izlerinin görüldüğü de söylenebilir.

Ali Şeriati'nin de her insan gibi hata edebileceğini, hatalarının ve savaplarının sadece kendisini bağlayacağını okuyucunun takdir edebileceğine inanıyoruz. Fecr Yayınevi olarak, ölçümü-zün Kur'an-ı Kerim ve onun numune-i timsali olan Hz. Peygamber (s.a) olduğuna inanıyor, Şeriati de dahil bütün insanların bu ölçüler içinde değerlendirilmesi gerektiğini düşünüyoruz. Onun her görüşünü onaylamadığımız halde eserlerini yayınlıyor, ama katılmadığımız görüşlerine de müdahale etmeyi uygun görmüyoruz. Çünkü böyle bir müdahalenin düşüncelerin doğru anlaşılmasına engel olacağı, bunun da hem yazar hem okur açısından bir hak ihlali sayılacağı kanaatindeyiz. Buna rağmen kimileri, tasvip etmedikleri düşüncelerden dolayı bilinçsiz okuyucuların olumsuz etkileneceği gerekçesiyle vebal alacağımızı düşünemirler. Fakat biz, genelde Müslüman olmanın, özelde Şeriati okuru olmanın, okuduğu her şeyi kabullenen değil, eleştiren bir seviye gerektirdiğini düşünüyoruz. Dolayısıyla bütün olumsuzluklarına ve kusurlarına rağmen Şeriati'nin o engin birikiminin bizlere çok şey kazandırdığına ve kazandıracığına inanarak eserlerini külliyat olarak yayınlamaya karar vermiş bulunuyoruz. Buna paralel olarak hem Fars hem de Türk edebiyatına vukufiyetiyle temayüz etmiş mütercimlerden oluşan bir heyet oluşturarak eserlerin en az hata ile çevrilmesine de özen gösterdik. Bu nedenle tercümeleler, sadece söz konusu eserleri dağınmık vaziyette sunulmaktan kurtarmayacak, Şeriati okurunun liyakatsiz tercümelelerden çektiği sıkıntıları da asgariye indirecektir.

Külliyattaki kitapların bazılarında yazara ait olmayan dipnotlar yer almaktadır, İran'daki Dr. Ali Şeriati Eserlerini Derleme Bürosu tarafından eklenen notların sonunda (Derleyen), yayınevi-

miz tarafından ilave edilen notların sonunda (Fecr), mütercimlerin ilave ettiği notların sonunda ise (Çev.) ifadeleri kullanılmıştır. Bunların dışındaki dipnotlar Ali Şeriatî'ye aittir.

Bütün hassasiyet ve çabamıza rağmen, insan olmamız hasebiyle gözümüzden kaçan kusurlar olursa okurumuzdan özür diler, eleştirilerine müteşekkîr kalırız. Bu vesileyle Şeriatî'ye Allah'tan rahmet diler; başta değerli mütercimler olmak üzere, editörlere, tashih ve redakte heyetine ve eserlerin sizlere ulaşmasında emeği geçen bütün dostlara gönülden teşekkür ederiz.

FECR YAYINEVİ

ÜÇÜNCÜ BASKIYA ÖNSÖZ

İslâm tarihinde Ebuzer'in hayatı karanlıkta kalmıştır. Özellikle hayatının başlangıcına dair elimizde efsanevî hikâyelerden başka bir şey yoktur. Tarih, İslâmî hareket içinde eriştiği azametın ardından onunla çokça ilgilenmiş olsa da hayatıyla ilgili ayrıntıları irdelemekten çok, onu yüceltmeye çalışmıştır. Bu yüzden Ebuzer'in hayatıyla ilgili olaylar hakkında bugün elimizde bulunan rivayetler arasında, her birinin doğruluğunu ve yanlışlığını belirlemek tarihçiler için zor, bazen de imkânsız görünen pek çok farklılıklar bulunmaktadır.

Elinizdeki kitabın metni, çağdaş Mısırlı yazar Abdülhamid Cevdet es-Sehhâr'ın kalemine aittir. Ne var ki ben kitabın çevirisinde aslının dışına çıktım. Sahnelerin sunumunda yaptığım değişiklikler ve çeşitli kaynaklardan derlediğim başka tarihî rivayetler yüzünden kitap, Cevdet es-Sehhâr'ın eserine nispetle çok farklı bir hale büründü. Bu yüzden onu bir tür “çeviri-yazım” saymak gerekir.

Benim çabam, tarih her nerede Ebuzer'den söz etmişse onu bu kitaba almak yönünde olmuştur. Bu çaba, birkaç yerde birbiriyile çelişen rivayetlerin göze çarpmasına neden oldu. Kendi adına, bunun, tarihin kendisinden açık seçik söz etmediği bir kahramanın “hayat hikâyesini” yazarken bağışlanabilecek bir kusur olduğu güvencesini verebilirim. Üstelik bu kitap roman üslûbunda yazılmıştır; bunu tarih araştırmacıları affedilmez saysalar da bir roman okuru bu durumu affedebilir.

Kitabın ilk baskısına gösterilen yoğun ilgi, geçmişte umutsuzluk nedeniyle ahlâkî bir görev, fikrî ve toplumsal bir sorumlu-

luk gereğince yerine getirdiğim çabaları, bu karanlık günlerde aydın ve bağımsız düŐünen, bu kara ve vahşi fırtınalar arasında hâlâ insanlığın ve özgürlüğün titrek alevini koruyan değerli insanlara dayanarak gelecekte de devam ettirme umudunu fazlasıyla arttırdı. Birkaç yıl önce “İslâmî Hakikatleri Yayma Merkezi” tarafından basılan birinci baskı çabucak tükenince, Tahran'daki adsız sansız, ileri görüŐlü bir grup dost, kitabın ikinci baskısının masraflarını üstlendiler. Şimdi de üçüncü kez basılıyor. Mukaddes insanlık ülküsü yolunda, işkence altında, savaş meydanında can veren anne, baba ve oğlun, yani Sümeyye, Ysir ve Ammr'ın hayret verici, heyecan dolu hikâyesini de çok yakında İran'ın aydınlarına ve zgr kiŐilerine takdim etmeyi mit ediyorum.

Ali Őeriatı

İKİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ

Bu kısa ve değerli hayat fırsatını, “azameti, isyanı ve tefekkürü”, “saadete, huzura ve zevke” tercih ederken azıcık da olsa tereddüt edenleri bir an bile överek geçmekten hep korkarım.

Huzur ve zevkin, terli ve kaygan derilerinin altında topak ve yumuşak yağ biriktirdiği cüsselerini; eğlenceye, zevke ve lezzete bulanmış gözlerini, utanç yüzünden bakışlardan gizlemeye uğraşan tembel ve ağırlaşmış göz kapaklarını görmekten kaynaklanan mide bulantısını, hiçbir zaman hissetmek istememiştir.

Ben, zarif kakmacılık ve çinicilik, ince ve nazik süslemeler yerine inatçı dağların vakarını, kışın gökyüzünün heybetini ve iktidarını kuşatan vahşi ve kararlı tufanları, sert ve haşin, engin çölleri sanatına sermaye edinenleri sevmiştir. Ben her zaman, mağrur dağ kartallarından, ıssız çöllerin haşin yabancı çiçeklerinden ilham alan bir şiiri, kafeste şakıyan güzel çizgili, benekli ve renkli bir kanaryayı ya da gül bahçesinde yetişmiş narin bir gülü öven şiirden daha fazla sanatsal bulmuş ve heyecan duymuşumdur.

Evet! Yüksek zindan duvarlarının dibinde, cellatların vahşi bakışları altındaki mağrur bir şâirin işkence altında iftiharla ördüğü şiir öyle bir güzelliğe ve şerefe sahiptir ki tohumu, bir tiryak mangalının dibinde, bir bar masasının üstünde atılan bir şiir bu şereften daima mahrumdur. Nazizmin işlediği cinayetler beni her zaman sarsar. Ama Wilhelm'in saltanat döneminin şehvet dolu çirkin aristokrasisinin Hitler ordusunun ağır ve sert ayakları altında ezildiğini görünce kendimde bir övme hissi uyanmasına engel olamıyorum.

Onlar tarihin leziz ve hoş kokulu meyveleridir. Azametın zirvesine çıkmak için saadeti vadinin derinliklerine fırlatıp atmış kişilerdir. Onlar acıyı seven damaklardır. Sıkıntıdan tat ve zevk alan yüreklerdir. Düzgünlüğünü ve güzelliğini, kalın kararlılık kırışıklıklarının sildiği çehrelerdir. Yakıcı kayalıklarda çıplak koşmayı, yumuşak halılarda dans etmekten daha çok seven yiğit ayaklardır. “*Her dinin bir ruhbanlığı vardır. Benim dinimin ruhbanlığı cihattır.*”¹ diyen, bir peygamberdir. Fırtınanın ortasında savaş sancağını oğluna verip: “*Dağlar sarsılsın ama sen sarsılma, dişlerini hınçla sık, başını Allah’a ismarla, iki ayağını yere çivile, bakışlarını düşman ordusunun ötesine dik, tehlike noktalarını görmezden gel ve bil ki zafer Allah’ın elindedir*” diyen, bir insandır.² “Hayat, iman ve cihattır.”³ diyen kimsedir, inlesin diye “kaderi” insanın ayakları altına seren güçlü ve intikam alıcı bir pençedir.⁴ Beyaz bir elbise giyinip azamet uğruna kızgın alevler arasında saadeti yakan bir kadındır.⁵ Korkunç gece yarılarında, suskun siperlerde tutsak bir milletin kurtuluşu için “unutulacak defterleri” yazan korkusuz ve kararlı kalemlerdir⁶ ve nihayet kendi muhitlerinin müstahkem hisarlarını yıkmak için ölen kadınlar ve erkeklerdir.

Yüceliği yaratanlar işte bunlardır...

Benim kalemim gururla karışık bir kıvançla bu sayfalar üzerinde geziniyor. Çünkü bu hikâyede çizdiği kahraman, dans pistinde, izleyicilerini şehvetle coşturmaya çalışan bir dansöz değildir. Bir meyhanenin kokuşmuş havasında ya da bir mangalın yanı başında kaim duman kümelerini tavana doğru üfleyen bir

¹ İslâm peygamberi Hz. Muhammed.

² Ali, Cemal Savaşı’nda sancağı oğlu Muhammed bin Hanefiye’ye verir ve bu şekilde emreder. (Nehcû’l-Belâga, 11. Hutbe).

³ Hz. Hüseyin.

⁴ Beethoven’in “Beşinci Senfoni”si hakkında Emile Ludwig’in kullandığı bir tabirdir.

⁵ Fransız kadın kahraman Jan Dark.

⁶ Ülkeleri Almanların işgali altında olan isimsiz ve gizli Fransız yazarlar, “Denizin Sessizliği”nin yazarı “Verkur” ve kalem arkadaşları.

şâir değildir. Pierre Louis'nin kurguladığı oyuncak bebeklerden değildir.⁷

Paris'in kötü şöhretli semtlerinin bodrum katlarında, arka sokaklarında bulunan kabarelerin sadık dostlarından değildir. Hollywood'dan ilham alan kokuşmuş aşkların hikâyesi, her birinin altında bir şehvet foseptiğinin bağlı olduğu mideleri dünyanın her yanından kendisine davet eden Capri Adası'nın şuh ve cilveli güzellerinin macerası değildir.

Her sabah süt banyosunda dinlenen yumuşak tenli, mermer be- denli, kokulu kremlerin yüzüne yağlı bir ışıltı kattığı, göğüsle- rinin ve kalçalarının arzulu titreyişi yüzlerce yazara ekmek ve şöhret kazandırmış şuh ve cilveli bir yıldız değildir.

Bu hikâyenin kahramanı çölün cesur çocuğudur; elinin darlığı- na ve sıkıntısına rağmen her zaman ar sahibi olmuş, gökyüzü- nün bile üzerine merhamet gözyaşları döktüğü mağrur bir çöl çocuğu... Denizlerin kıyısına oturmuş, yüzyıllardır güneşin ate- şî altında susuz kalmış, ama gururu yüzünden su içmek için de- nize baş eğmemiş bir çöl çocuğu...

Güneş yanığı, buğday renkli çehresine çölün sertliği işlemiştir. Kırıksık derisi Arabistan güneşinin altında kavrulup kararmış bir deri parçası gibidir. Çölün sıkıntılarının ve zorluklarının biraz büktüğü ince uzun bir boyu vardır. Zayıf ve kemikli göğsünden yigitlik ve kararlılık akmaktadır. Çölün yakıcı ateşinin kendisi için iki bakış var ettiği aslana benzeyen iki cesur göze sahiptir.

Bu hikâye, bir kabilenin içinden kopup ıssız bir çölde dinen fir- tananın serüvenidir... Gıfârlı bir adamın macerasıdır...

Ali Şeriatî

⁷ Pierre Louis, Eski Yunan'ın lezbiyen fahişe karakteri Bilitis'in merhamet ve yumuşaklığını "Les Chansons de Bilitis" (1894) adlı eserinde anlattığı için şöhret bulan Fransız yazar.

BİRİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ

Allah'ın adıyla

Muhammed (a.s) sıkıntı ve sürekli mücadele dolu on üç yıldan sonra Mekke'yi terk edip Medine'ye gittiği günden itibaren artık güçsüzlük ve gizlenme döneminin bittiğini, vefalı ve yiğit dostlarının yardımıyla, İslâm teşkilâtının azametli binasını kurması ve siyasî rejimini Allah'ın istediği şekilde temellendirmesi gerektiğini biliyordu.

Bu esnada Yarımada'nın doğusunda İran Şehinşahlığı'nın, binlerce cariye, köle ve hizmetçiyi teşrifat işleri için görevlendirdiği görkemli ve gösterişli bir sarayı vardı. Sefil ve emekçi halkın el emeği, bu sistemi idare etmek için harcanıyordu.

Arabistan'ın kuzeyinde de Heraklius, korkunç ve gösterişli imparatorluk sistemiyle kendisini gösteriyordu. Denilebilir ki bu iki büyük ülkede kendini gösteren şey, yöneticilere ait başı göğe yükselen bu saraylardı. Sanat, edebiyat, savaş işleri, vergi tahsili, zevk, yaratıcılık, bunların hepsi saltanat ve imparatorluk teşrifatının olabildiğince görkemli bir şekilde gerçekleşmesi için yapılıyordu.

Ama İslâm Peygamberi, Medine'ye gelir gelmez bir mescit yaptı. Kendi sıradan ve basit evini de onun yanı başına inşa etti. Kapısını da mescidin içinden açtırdı, İslâm yönetiminin baştan sona tüm Arabistan'a yerleştiği ömrünün sonuna kadar hayat tarzında bir değişiklik yapmadı.

Bir ülkenin mutlak yöneticisiydi ama arpa ekmeği yiyordu; fakirlerle birlikte onların sofralarına, hakir kölelerin yaptığı gibi

yere oturuyor, eğersiz bineğe biniyor ve çoğu zaman arkasına da birini oturtuyordu.

İslâm önderinin bu davranış tarzı, onun rejimiyle İran Şehinşahlığı ve Roma İmparatorluğu rejimleri arasındaki farkın ortaya çıkması, iki aristokrat sistem arasında ortaya çıkan yeni rejimde ve teşkilâtta, hâkim ve mahkûm, amir ve memur, efendi ve köle bulunmadığını, hepsinin Allah ve adalet huzurunda aynı safta bulunduğunu halkın kendi gözüyle görmesi içindi.

Bu rejimin kurucusu dünyadan göçtü. Ali'nin mahrumiyeti ve siyasi gruplaşmalarla hilafet duvarının ilk tuğlası eğri konulmuş oldu. Ebubekir de yerine Ömer'i seçti ve böylece İslâm rejimine ikinci darbe de indirilmiş oldu.

Ömer ve Ebubekir, bu bozulmanın sebebi olmalarına rağmen,⁸ İslâm'ın siyasi teşkilâtı Peygamber'in attığı temel üzere kaldı. Sadelik, eşitlik, servetin adilce bölüşümü ve tekelleşmesinin engellenmesi hâlâ gözle görülebiliyordu.

Ömer de gitti ve Osman, bu yetersiz, ama mukaddes görünüşlü yaşlı adam yönetim işlerinin dizginini ele aldı. İslâm yönetiminin temellerindeki sarsıntı o kadar şiddetli oldu ki Muhammed'in yapısı tümüyle yıkıldı. Onun döneminde hilafet saltanatı, İslâmî yöneticilerin kulübesi Şehinşahlık sarayına, sadelik Muaviye sarayının görkemli ve Osman sisteminin gösterişli teşrifatına dönüştü.

İslâm'ı kabul eden beşinci kişi olan ve kılıcı İslâmî hareketin ilerlemesinde çok etkili olmuş olan Ebuzer bu yozlaşmaları görüyordu. Takva ve hakikat örneği Ali köşeye çekilmişti, İslâm düşmanları hilafet sistemine yol bulmuş, kurtçuklar gibi İslâm'ı kemiriyorlardı.

Özgürlükçülerin ve hakikatten yana olanların her biri bir köşeye sürüldüler ve sustular. Ebubekir'in Ali'yi haksız bir şekilde siyaset sahnesinden dışlayıp hilafet makamına oturduğu gün

⁸ Bu yargı Şîî tarih yorumunun yaklaşımıdır. Şia, Hz. Ali'nin imametinin ideal İslâmî yönetim olduğunu savunduğundan ilk iki halife, tüm olumluluklarına rağmen, bu bozulmanın sebebi olarak görülmüştür. (Fecr)

Ebuzer ızdıraba düştü, korkuya kapıldı; İslâm'ın geleceği gözüne karanlık ve ürkütücü göründü. Ama yine de her halükârda İslâm kervanının aşağı yukarı aslı yolunda ilerlediğini görüyordu. Gerçi büyük bir hak ayaklar altına alınmıştı, ama İslâm düzeni yine de parçalanmamıştı. Bu yüzden içi kan ağlayıp coşmasına rağmen ağzına sükût mührünü vurmuş ve susmuştu. Osman'ın rejimi İslâm'a musallat olunca, mahrumlar, emekçiler ve elden ayaktan düşmüş kitleler, Osman ve Muaviye'nin sarayına gidip gelen faizcilerin, köle tüccarlarının, servet sahiplerinin ve aristokratların ayakları altında ezildiler. Sınıfsal farklar ve zenginliğin tekelleşmesi yeniden boy gösterdi, İslâm'ı büyük bir tehlike tehdit etmeye başladı. Peygamberin o halleri, Ebubekir ile Ömer'in sadeliği ve riyasızlığı –ki sıradan, hatta yoksul bir insan gibi yaşıyorlardı– değişime uğradı, İslâm hâkimi (Muaviye)'nin yeşil sarayının inşası için binlerce dinar harlandı ve Şehinşahlık saraylarına benzeyen bir teşkilât kuruldu.

Ebubekir, geçimini sağlamak için bir Yahudi'nin keçilerini sağlıyordu; oysa Peygamber'in halifesiydi! Osman'ın karısının gerdanlığı, Afrika vergilerinin üçte birinin değerine sahipti.

Ömer, en büyük komutanlarından birinin oğlu, babasının gücünden faydalanıp zorla bir ata el koyunca her ikisini de yargılıyordu; ama Osman, Mervan b. Hakem'i –yani Peygamber'in sürgün ettiği kişiyi– kendine müşavir yapıyor, Hayber'in ve Kuzey Afrika'nın haracını bir kerede ona bağışlıyordu!

Ebuzer bu utanç verici sahneleri görüyordu. Artık bunlara dayanıp suskun kalamayacağı için kıyam etti; yiğitçe, hayret verici bir kıyam... İslâm topraklarını baştan sona Osman'a karşı harekete geçirecek bir kıyam... Şimdi bile coşkun dalgalarını insanlık camiası sahnesinde gördüğümüz bir kıyam...

Ebuzer İslâm'ın siyasî ve ekonomik katılımcılığının ilerlemesi için çalışıyordu. Osman'ın sistemiyse aristokrasiyi canlandırıyor. Ebuzer, İslâm'ı, acze düşürülen, zulme uğrayan ve mahrum bırakılan insanların sığınağı olarak görüyordu. Osman ise onu sermayeciliğe alet etmiş, faizcilerin, servet sahiplerinin ve aristokratların menfaatlerine siper etmişti.

Ebuzer ile Osman arasında mücadele başladı ve Ebuzer sonunda canını bu uğurda verdi. Ebuzer şöyle haykırıyordu: “*Topladığınız bu sermaye, bu servet, bu altın ve gümüşler bütün Müslümanlar arasında eşit paylaşılmalıdır. Eşitlik, İslâm ekonomisi ve ahlak sistemi sayesinde herkes geçim imkânlarından faydalanmalıdır.*” Ama Osman, İslâm’ı, zahirî merasim ve teşrifatın gerçekleşmesi, takvanın ve kutsallığın tezahürü olarak görüyordu. Ona göre din, çoğunluğun yoksulluğu ve azınlığın zenginliğine karışmıyordu. Ebuzer İslâmî katılımcılığın gelişmesi için başlattığı mücadelede rahat durmuyor, düşmanını da rahat bırakmıyordu.

Ebuzer’in mahrum ve çaresiz sınıf lehine o günün toplumunda yükselttiği çabucak kesilen bu ses, bin yıl sonra yani 18. ve 19. yüzyılda Avrupa’da ortaya çıkan ve kıvılcımları bütün halkların eteğini saran muazzam bir yanardağın ilk kükremesiydi.

Bu yanardağ şimdilik biraz dinmişse de henüz sönmemiştir ve öyle çabucak da sönmeyecektir. Sonraları büyük Fransız Devrimi’nin ardından farklı ekonomik ekoller şeklinde tüm dünyaya yayılan bu büyük yanardağın ilk kıvılcımları Ebuzer’in yiğit boğazından çıktı. Ne var ki Osman’ın sistemi onu geniş Rebeze çölünde söndürmeyi başardı.

Aristokratlar ve sermayeciler, mahrumların önderi ve ezilenlerin savunucusu Ebuzer’in ölümüyle, bu sınıfın tehdit edici tehlikesinin sonsuza kadar ortadan kalktığını sanıyorlardı. Ancak son ekonomik devrimler Osman’ın rejiminin mi yoksa Ebuzer’in sosyalizminin mi kazandığını ispatladı.

Yeni sosyalistler diyorlar ki:

*Dünya sosyalist olmalıdır
Ki yaşamaya lâıyk olsun
Yağmacılık, haydutluk, aristokratlık
Kaybolsun, mahvolsun, yok olsun!*

Biz de bu düşünce tarzını Ebuzer’in bütün hayatında açıkça görüyoruz. Eğer sosyalizmin sloganı: “Herkesten yeteneğine göre ve herkese emeğine göre” ise, biz bunu on üç yüzyıl önce Ebu-

zer'in yiğitçe mücadelesinde daha görkemli bir şekilde müşahe-
de ediyoruz.

Ben ne zaman Ebuzer'in hayret verici hayatı üzerinde düşünüp
Allah'a kulluğunu görsem Pascal'ı hatırlarım: Pascal şöyle der:
“*Gönlün, aklın ulaşamayacağı delilleri vardır. Allah'ın varlığına
akıl değil gönül şahitlik eder ve iman bu yolla elde edilir.*”

Ebuzer de şöyle der: “*Ben bu sonsuz varlık âleminde beni Al-
lah'a götürecek bir iz bulmuşum. Aklın tartışma ve tahlille ona
ulaşması mümkün değildir. Çünkü o bunların hepsinden daha
büyüktür ve onu kuşatmak imkânsızdır.*”

Ebuzer, Pascal'ın inandığı gibi Allah'ı gönül yoluyla tanımış ve
Peygamberle görüşmeden üç yıl önce Allah'a ibadet etmiştir.

Sermayedarlıktan ve altın biriktirmekten söz edip muhtaçları
şiddetle savunduğu, Şam'ın ve Medine'nin aristokratlarına ve
saraylılarına saldırdığı zaman Proudhon gibi aşırı bir sosyalisti
hatırlar.⁹ Ancak doğrusu şudur ki Ebuzer başkadır, Pascal ve
Proudhon başka. Ebuzer Allah'ı tanıdı ve o günden sonra onun
yolunda azıcık olsun durup dinlenmedi; bir an olsun düşünce-
sinde ve eyleminde gevşeklik göstermedi. Ne Proudhon Ebu-
zer'in saflığına, takvasına ve muvahhitliğine sahiptir, ne de Pas-
cal ondaki faaliyete ve coşkuya. Ebuzer İslâm mektebinde “Kâ-
mil bir insan” olmuştu ve bu tabir onun azameti için yeterlidir.

İslâm tarihini inceleyenlerin çoğunun aklına şu sorunun gelme-
si mümkündür: “*Acaba bu hareketin elde ettiği parlak neticeler;
fetihler, askerî hareketler ve büyük bir imparatorluğun –ki o da
bir kaç yüzyıl sonra dağıldı– kurulmasından başka neydi? İs-
lâmî hareketin tarihte benzer zaferler elde etmiş hatta daha faz-*

⁹ Proudhon, “Mülkiyet Nedir?” kitabının yazarıdır. Bu kitaptaki meşhur “Mül-
kiyet hırsızlıktır.” sözü aşırı sosyalistlerin diline düşmüştür. O Avrupa işçi ha-
reketinin önderliğini yaptığı sırada Marks henüz filozof meşrepli bir gençti.
Ancak Marks olgunluğa ulaşınca Proudhon'u canlı mücadele sahnesinden
üniversitelerin bir köşesine sürdü. Proudhon'un düşüncesi sosyalizm, anar-
şizm ve sendikalizmin bir sentezidir. Ancak burada ondan sadece sosyalist
olarak bahsetmemiz sosyalizmin eleştirel temelleri konusundaki keskinliği
bakımındandır.

la fetihler gerçekleştirmiş öteki hareketlerden farkı nedir?” Özellikle görüyoruz ki İslâmî hareket daha ilk aşamada siyasi ihtilaflar yaşamış ve ana yolundan sapmıştır. Gerçek İslâm önderleri de bu durumu itiraf etmişlerdir.

Öyleyse İslâm ne yaptı? Peygamberin ve yiğit muvahhit dostlarının tüm o fedakârlık ve mücadelelerinden hangi sonuç alındı? Bazı fetihler gerçekleştirilmiş olsa da bunların bizim dine bakış açımıza göre bir önemi yoktur. Hele bu fetihlerin çoğu Abbâsî ve Emevî sultanları ile onların emsalleri tarafından gerçekleştirilmiş ve İslâmî hakikatle gerçek ve doğrudan bir ilişkisi olmamışken...

Bu yargı şu açıdan bir dereceye kadar doğrudur: Ülke fetihlerini, askerî fetihlerin yayılmasını ve İslâm imparatorluğunun iktidarını ne İslâm'ın temel hedefi olarak tasavvur etmeliyiz ne de bu hareketin büyük sonuçlarından saymalıyız. Eğer dine bakmamız gereken bakışla İslâm'a bakarsak, bu sorun sadece çözülmekle kalmayacak, aynı zamanda İslâm'ın parlak sonuçları, ilerlemesi ve zaferleri konusunda da hayrette kalacağız demektir.

Din, insanı, yaratılışının gereği ileri götürüp, tekâmüle zorlayan tek etmendir. Bazı sebepler nasıl cansızın bitkiye, bitkinin hayvana ve hayvanın insana doğru yükselmesini ve tekâmül etmesini gerektirmişse, din de yaratılışın bu hayret verici hikâyesini takip eden bir sebeptir; insanı varması gereken menzile doğru çeker; onun ruhunu irfanın ve insanlığın yüksek zirvelerine doğru uçurur; hatta o vadiden de yükseğe çıkararak zamanı ve mekâmı ayağının altında bırakır. Öyleyse dini, insanın tekâmül merdiveninde yol almasını sağlayan itici güç olarak tanımlayabiliriz. Bir başka deyişle din, içinde “gerçek insan” üretilen bir fabrikadır. Bizim de dinden, bundan başka bir şey beklemememiz gerekir.

Şimdi şuna bakılmalıdır. Acaba İslâm bu yolda başarı elde edebilmiş ve ürettiği şeylerin bir örneğini insanlık pazarına sunabilmiş midir, sunamamış mıdır?

Bu konuda araştırma yapmak için, mutlak bir hayret içinde, tarihin eşliğinde isimsiz yığınlar, kullar, köleler, mazlumlar ve düşkünler arasından çıkmış bazı erkeklerin ve kadınların ardına düşülmelidir. Yani tarihin sürekli olarak adlarını kaydetmekten ar ettiği kişilerin peşine düşülmelidir. Tarih çoğunlukla sultanların görkemli sarayları karşısında, savaş meydanlarında, para ve güç sahipleri önünde diz çökmüştür. Ancak bu kez görüyoruz ki aynı aristokrat ve egoist tarih, Afrikalı kölelerin, Arabistan çöllerindeki isimsiz yalın ayaklıların, Gıfâr kabilesinden Ebuzer, İranlı avare Selman, ucuz köle Bilal gibi önemsiz fertlerin köhne çadırlarına ve viran kulübelerine gidiyor, hayatlarının her ayrıntısını büyük bir hırs ve iştahla kaydediyor ve büyük bir övgüyle insanlığın gelecek nesline sunuyor! İşte bunun gibi “Kendini beğenmiş, saraylı tarihin neden ve ne zamandan beri böyle mütevazi olduğu” da araştırılmalıdır.¹⁰

Öyleyse İslâmî hareketin elde ettiği sonuçlara ulaşmak için, Asya, Afrika ve Avrupa'nın güneyindeki topraklarda gerçekleştirilen fetihlere bakılmamak, bu hareketin, sınırlı sayıdaki takipçi-

¹⁰ Bu, bizim aydın ve usta yazarımız Seyyid Cafer Şehidi'nin ifadesiyle “tarih hakkında söylenebilecek en önemli sözdür.” Ama onun kitabında kasdettiği manada değil. Onu en büyük “tarih cinayeti” saymak gerekir. Bu konuyu da günümüz neslinin neler çektiğini herkesten daha iyi ifade edebilen İhvan Ümid, kızına hitaben yazdığı “Miras”ta şu şekilde çok güzel anlatmıştır:

*Şu aptal, salak ve gönül gözünü kapalı katip: Tarih
Süslemek için defterini zaman zaman
Atalarının perişan serüveniyle kirletmek istiyor
Avucunun içine bir titreme düşer
Dağınık parmaklarında güzel kalem bir yol gibi kıvrılır.
İplik dolu hokka içinde mürekkep siyah bir taş gibi donar
Emir Adilî'nin gök gürelemesi gibi olan feryadı yüzünden kalkar:
“Acele et! Neredesin şefkatli amca, hadi yaz:
Biz yeni ayı dün gece yarısı hizmetçilerle birlikte gördük.
Şafak atuncaya kadar üç defa, kızıl enseli Medialılar
Hangi zamandaydı, şöyle mi böyle mi, yaz!”
Fakat bundan dolayı hiç tasalanma,
Ey şefkatli amca, tarih!
Eski bir kürküm var, anlatır bana
Atalarından bir hikaye: Tarih!...*

lerinin düşüncelerinin, beyinlerinin, yüreklerinin ve canlarının derinliklerinde ortaya çıkardıkları ilerlemeye dikkat edilmelidir.

İslâm'ın, bu topluluğun ruhlarındaki kıvrımlı derin vadilerinde ve zor geçitlerinde gerçekleştirdiği fetihler, hakikate ve insanlığa, iktidardan, askeri ve zahiri güçten daha fazla değer veren kimselerin nazarında daha geniş, daha şaşırtıcı ve daha önemli olarak tecelli etmektedir.

İslam fetihlerinin, Roma ve İran gibi ülkelerin tarihinde, Cengiz, Dara, Napolyon ve benzeri “*meşhur beyinsiz*” fatihlerin maceralarının geçmişte örnekleri vardır. Ancak Cündeb bin Cünâde gibi isimsiz, çölde yaşayan, yarı vahşî bir adamı Ebuzer-i Gıfârî yapmak, bütün ekollerde ve hareketlerde az rastlanır bir şeydir. Eğer İslâm'ın yarattığı sonuçlar Ebuzer, Selman, Ammar, Yasir, Bilal gibi dört beş “insan” yetiştirmekten başka bir şey olmasaydı, bunlar bile aklın, İslâm'ın elde ettiği zaferlere şaşırıp kalması için yeterliydi.

Ama ne yazık ki İslâm tarihinin iftiharî sayılan bu büyük insanların hakkı öylesine zayi edilmiştir ki onların düşünce ve kılıçlarıyla güçlenen bu dinin takipçileri onlara yabancı kalmış ve beşerî tekâmül zincirinde bu insanlık örneklerinin ulaştığı yüksek dereceleri görememişlerdir. Hatta ellerinde onların hayatını anlatan doğru dürüst özet bir bilgi bile yoktur.

Biz, bu hak önderlerinin, takva ve cesaret örneklerinin haklarını zayi ederken gösterdiğimiz gevşek ve kolaycı tutumla, hakikate ve insanlığa telafisi çok zor bir darbe indirdik. Bu kusurda tüm Müslümanlar ortaktır. Fakat büyük bir utanç ve teessüfle itiraf etmeliyiz ki Şiiilerin bu affedilmez suçtaki payı daha çoktur. Hakkı ve hakikati ayaklar altına almada kardeşlerinden daha ileri gitmişlerdir. Çünkü onlar, şu son zamanlarda, İslâm'ın bu kadri yüce önderlerinin hayat hikâyelerini ele alan telif kitaplarla geçmişi bir noktaya kadar telafi etmişlerdir, ama Şiiiler hâlâ kendi gaffetleri içinde oldukları yerde kalakalmışlardır.

Daha da şaşırtıcı olan şudur: İslâm devriminin önderlerinden sayılan bu insanların çoğu, yönetimin Ebubekir'e ve ardından halefine verilerek Şi'îler'in önderi Ali'nin mahrum bırakılıp hakkının zayi edildiği günlerde, pervane gibi hakikatin çevresinde dolaşıp o sistemlerle mücadele ediyorlardı. Zaten sonunda Ali'nin ayaklarının dibinde kendi kollarını kanatlarını yaktılar. Kesinlikle denilebilir ki bu kendilerini yakışla İslâm gerçeğini tarihin eline emanet ettiler. İslâmî rejimin değişmesi karşısında yiğitçe mücadele ve direnişleriyle, makam düşkünlerine ve münafiklara rağmen insanlığı hakikat ve marifet çeşmesine ulaşmaktan mahrum bırakmadılar.

Ebuzer, bugün insanlığın arzu duyduğu bu birkaç önderden, özgürlük rehberinden ve kurtarıcıdan biriydi. Özellikle de makinan ekonomik sahada şiddetli bir kriz yarattığı, ekonomik sorunları hayatın en temel sorunu, her şeyin kaynağı olarak yerleştirdiği bu zamanda, onun görüşleri daha bir önem kazanmıştır. Yine Şam'da ve Medine'de oluşturduğu, mahrumları ve muhtaçları çevresinde toplayıp onları faizcilere, paragözlere, altın biriktiren aristokratlara karşı kışkırttığı o sahne şimdi de kurulmuş, dünya Müslümanları onun gönül açıcı sözlerine, isabetli teorilerine ve ateşli nutuklarına kulak veriyor ve sanki onu tarihin ötelinde mazlumları ve zavallıları mescitte toplamış, onları şiddetle yeşil sarayda oturanlara ve Osman'ın çirkin sistemine karşı kışkırtıp şöyle haykırdığını görüyorlar:

“Altın ve gümüşü yığıp da onları Allah yolunda harcamayanlar yok mu, işte onlara elem verici bir azabı müjdele!” (9/Tevbe Suresi 34)

“Ey Muaviye! Eğer bu sarayı kendi paranla yapıyorsan israftır, yok eğer halkın parasıyla yapıyorsan ihanettir!”

“Ey Osman! Yoksulları sen yoksullaştırdın ve zenginleri sen zenginleştirdin!”